1 BOB

MAKTABDA SOG‘LOM MUHIT: JAMOA, MUNOSABAT VA PSIXOLOGIK QULAYLIK

1.1. Sinf – bu kichkina davlat. Uni boshqarish qoidalari

1.2. Turli sinflardan yagona maktab jamoasini shakllantirish

1.3. O‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasida ishonchli pedagogik munosabatlarni rivojlantirish

1.4. Direktor va o‘qituvchilar o‘rtasidagi hamkorlik

1.5. Maktab ichki muhitida psixologik jihatdan qulay makonni tashkil etish

66

Fikr agar yaxshi tarbiyat topsa,
Xanjar, olmosday bo‘lur o‘tkir.

Abdulla Avloniy

Direktor uchun asosiy qoida: maktabda sog‘lom muhit har bir o‘quvchi va xodimning qadr-qimmati hurmat qilinishi, fikri eshitilishi va xavfsizligi ta’minlanishi bilan boshlanadi.

Bu muhit kundalik boshqaruv amaliyotida namoyon bo‘ladi: xodim bilan hurmatli muloqot, o‘quvchining xatosini kamsitmasdan tahlil qilish, nizoga faqat jazo vositasida emas, uning sababi va oqibatlarini o‘rganish orqali yondashish. Mazkur amaliyot izchil qo‘llansa, maktabda ishonch, hamkorlik va mas’uliyatga asoslangan barqaror munosabatlar shakllanadi.

1.1. SINFNI BOSHQARISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI

Sinf rahbarining faoliyatini faqat hujjat yuritish va hisobot topshirish bilan cheklash mumkin emas. U sinfdagi munosabatlarni muvofiqlashtiruvchi, o‘quvchilarni birlashtiruvchi va xavotirli o‘zgarishlarni erta sezuvchi asosiy pedagogik mas’uldir. Direktor unga aniq vakolat, metodik ko‘mak va muntazam maslahat berishi kerak.

Sinf jamoasini rivojlantirishning shartli bosqichlari:

Birinchi bosqich - moslashuv. O‘quvchilar yangi muhit, qoidalar va tengdoshlarini o‘rganadi. Sinf rahbari kuzatuv olib boradi, o‘quvchilar bilan birgalikda sodda va adolatli qoidalarni belgilaydi, chetlatish yoki bosim belgilariga erta e’tibor qaratadi. Bosqichning davomiyligi sinf tarkibi va vaziyatga qarab belgilanadi.

Ikkinchi bosqich - kichik guruhlarning shakllanishi. Qiziqishlar asosida guruhlar paydo bo‘lishi tabiiy, biroq biror o‘quvchining chetlatilishi yoki guruhlararo qarama-qarshilikka yo‘l qo‘yilmasligi kerak. Aralash tarkibdagi jamoaviy vazifalar va loyihalar o‘zaro hamkorlikni kuchaytiradi.

Uchinchi bosqich - umumiy maqsad atrofida jipslashish. O‘quvchilar birgalikda rejalashtirgan va bajargan loyiha, ijodiy ish yoki sport tadbiri jamoaga mansublik hissini rivojlantiradi. Direktor natijani emas, hamkorlik, mas’uliyat va ishtirokni ham e’tirof etadi.

To‘rtinchi bosqich - barqaror jamoaviy me’yorlar. O‘quvchilar o‘zaro yordam, hurmatli muloqot va kelishilgan qoidalarga mustaqil amal qila boshlaydi. Sinf rahbari bu jarayonni kuzatadi, yangi o‘quvchilarni moslashtiradi va muhitdagi o‘zgarishlarga qarab choralarni yangilaydi.

Direktor qo‘llab-quvvatlaydigan amaliy usullar:

Ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalar mashg‘ulotlari. Pedagog-psixolog va sinf rahbari yoshga mos dastur asosida nizoni tinch hal etish, his-tuyg‘ularni ifodalash, yordam so‘rash va mas’uliyatli qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Inklyuziv jamoaviy vazifalar. Har bir o‘quvchiga qiziqishi, imkoniyati va ehtiyojiga mos rol beriladi; vazifalar kamsitishsiz taqsimlanadi va natija birgalikda tahlil qilinadi.

E’tirof etish amaliyoti. O‘quvchining faqat yuqori natijasi emas, harakati, o‘sishi, jamoaga qo‘shgan hissasi va boshqalarga ko‘rsatgan yordami ham xolis mezonlar asosida e’tirof etiladi.

Ochiq muloqot. Sinf soatlari va uchrashuvlarda o‘quvchilarga maktab hayoti, xavfsizlik, munosabatlar va takliflar bo‘yicha fikr bildirish imkoniyati yaratiladi.

Birgalikdagi ta’limiy tadbirlar. Sayohat, ekskursiya, sport yoki ijodiy tadbirlar xavfsizlik talablari, ota-onalar bilan kelishuv va barcha o‘quvchilarning ishtirok imkoniyatini hisobga olgan holda tashkil etiladi.

Sinf qoidalarini o‘quvchilar bilan birgalikda ishlab chiqish. Qoidalar qisqa, ijobiy shaklda, bajarilishi mumkin va barcha uchun bir xil bo‘lishi kerak. Ular hurmat, xavfsizlik, darsga tayyorgarlik, o‘zaro yordam va nizoni hal etish tartibini qamrab oladi.

Amaliyotda uchraydigan asosiy xato - bir martalik tadbirni tizimli faoliyat o‘rnida qabul qilishdir. Sog‘lom muhit kundalik muloqot, izchil qoidalar, o‘z vaqtida qayta aloqa va takroriy monitoring orqali ta’minlanadi.

Direktor uchun amaliy tavsiya: sinfdagi muhitni faqat hisobot orqali emas, dars va tanaffuslarni kuzatish, o‘quvchilar fikrini anonim va ochiq shaklda o‘rganish, ota-onalar murojaatlari hamda davomat va intizom ma’lumotlarini birgalikda tahlil qilish orqali baholang.

Natijaning namoyon bo‘lish muddati maktabdagi boshlang‘ich vaziyat, jamoaning tayyorgarligi va amalga oshirilgan choralar sifatiga bog‘liq. Direktor har chorakda o‘zgarishlarni baholaydi va zarur tuzatishlarni kiritadi.

1.2. TURLI SINFLARDAN YAGONA MAKTAB JAMOASINI SHAKLLANTIRISH

Maktabda sog‘lom psixologik muhitni shakllantirish turli sinf o‘quvchilari o‘rtasidagi hamkorlik, o‘zaro hurmat va ochiq muloqotga bog‘liq. Shu bois direktor rahbarligida pedagogik jamoa turli yoshdagi o‘quvchilarni birlashtiradigan umumiy tadbirlar, ijodiy loyihalar va jamoaviy ishlarni tizimli tashkil etishi zarur.

Turli sinf o‘quvchilarini jipslashtirishga qaratilgan tadbirlar ikki asosiy yo‘nalishda amalga oshiriladi:

1. Ummaktab jamoaviy ijodiy ishlarni tashkil etish. Bunda turli sinf o‘quvchilari birgalikda rejalashtiradi, tayyorgarlik ko‘radi, tadbirni o‘tkazadi va natijani tahlil qiladi. Masalan, bayramlar, sport musobaqalari, ijodiy kechalar, ekologik aksiyalar, xayriya tadbirlari va maktab loyihalari o‘quvchilarni bir jamoa sifatida birlashtiradi.

2. O‘quvchilarning o‘zini o‘zi boshqarishini qo‘llab-quvvatlash. Maktabda o‘quvchilar kengashi, faol o‘quvchilar guruhi yoki turli yo‘nalishdagi tashabbuskor guruhlar faoliyatini yo‘lga qo‘yish o‘quvchilarda mas’uliyat, yetakchilik, hamkorlik va ijtimoiy faollikni rivojlantiradi.

Ummaktab jamoaviy ishlarining ahamiyati

JAMOAVIY TADBIRLAR:

- o‘quvchilarda insonparvarlik, hurmat va hamkorlik qadriyatlarini shakllantiradi;
- turli sinf o‘quvchilari o‘rtasida do‘stona munosabatlarni rivojlantiradi;
- bolalarga bir-birini yaxshiroq tushunish va qo‘llab-quvvatlashni o‘rgatadi;
- o‘quvchilarning qiziqishi, qobiliyati va tashabbusini namoyon etishga imkon beradi;
- maktab jamoasida ijobiy psixologik muhitni mustahkamlaydi.

Muhim

Muhim jihat shundaki, bunday tadbirlarda kattalar faqat buyruq beruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi va qo‘llab-quvvatlovchi bo‘lishi kerak. O‘quvchilarga tashabbus ko‘rsatish, fikr bildirish, rejalashtirish va bajarish jarayonida faol ishtirok etish imkoniyati berilganda, ular maktab hayotiga befarq bo‘lmaydi va o‘zini jamoaning muhim a’zosi sifatida his qiladi.

Jamoaviy ijodiy ish bosqichlari

1. Jamoaviy rejalashtirish. O‘quvchilar pedagog bilan birgalikda bo‘lajak tadbirning maqsadi, ishtirokchilari, o‘tkazish shartlari, zarur jihozlar va tashkiliy masalalarni muhokama qiladi. Bu bosqichda barcha o‘quvchilarning fikr va takliflari inobatga olinadi.

2. Tashkiliy guruhni tanlash. Rejalashtirishdan so‘ng faol o‘quvchilardan iborat tashkiliy guruh tuziladi. Guruh pedagog bilan birga takliflarni saralaydi, aniq reja ishlab chiqadi va bajariladigan vazifalarni belgilaydi.

3. Vazifa va topshiriqlarni taqsimlash. Tashkiliy guruh pedagog ko‘magida vazifalarni barcha ishtirokchilar o‘rtasida taqsimlaydi. Har bir o‘quvchiga qiziqishi va imkoniyatiga mos topshiriq beriladi.

4. Vazifalarni bajarish. O‘quvchilar o‘zlariga yuklatilgan topshiriqlarni bajaradi. Zarur hollarda tayyorgarlik, mashq yoki umumiy tekshiruv o‘tkaziladi.

5. Jamoaviy ijodiy tadbirni o‘tkazish. Tadbir belgilangan reja asosida o‘tkaziladi. Tashkiliy guruh jarayonni boshqaradi, pedagog esa yo‘naltiradi, qo‘llab-quvvatlaydi va zarur hollarda yordam beradi.

6. Natijalarni birgalikda tahlil qilish. Tadbirdan so‘ng ishtirokchilar o‘z fikr va taassurotlarini bildiradi. Tadbirning ijobiy tomonlari, kamchiliklari va keyingi safar yaxshilash mumkin bo‘lgan jihatlar muhokama qilinadi.

7. Keyingi qadamlarni belgilash. Yakunda jamoaning keyingi maqsadlari va rejalari aniqlanadi. Muvaffaqiyatli o‘tkazilgan tadbir o‘quvchilarda yangi tashabbuslar, hamkorlik va maktab hayotida faol ishtirok etish istagini kuchaytiradi.

Jamoaviy ijodiy ish tamoyillariga asoslangan tadbirlar

1. Ijtimoiy loyihalar. O‘quvchilar va pedagoglar hamkorligida ishlab chiqiladigan xayriya, ekologik, vatanparvarlik va mehnatga oid loyihalar. Bunday ishlar o‘quvchilarda mas’uliyat, hamkorlik va jamiyatga foydali bo‘lish hissini shakllantiradi.

2. Ochiq muloqot maydonlari. O‘quvchilar, pedagoglar, ota-onalar, mahalla faollari va boshqa hamkorlar ishtirokida o‘tkaziladigan uchrashuvlar. Ularda maktab hayoti, o‘quvchilar muammolari, xavfsizlik va sog‘lom muhit masalalari muhokama qilinadi.

3. Sport musobaqalari, bayramlar va festivallar. Turli sinf o‘quvchilarini birlashtiradigan tadbirlar bo‘lib, ularda jamoaviylik, sog‘lom raqobat, o‘zaro hurmat va faol ishtirok kuchayadi.

4. Turli yoshdagi o‘quvchilar ishtirokidagi yig‘inlar. Katta va kichik yoshdagi o‘quvchilar birgalikda qatnashadigan tadbirlar. Ular o‘zaro yordam, mas’uliyat, mehribonlik va maktab jamoasiga mansublik hissini rivojlantiradi.

5. Umummaktab bayramlari. Barcha sinflar ishtirokida o‘tkaziladigan ijodiy, madaniy va ma’naviy tadbirlar. Ular maktab an’analarini mustahkamlaydi va ijobiy psixologik muhitni shakllantiradi.

6. Yangi bosqichga o‘tish uchun tashkil qilingan tadbirlar. O‘quvchilarning yangi ta’lim

bosqichiga o‘tishi bilan bog‘liq tadbirlar. Bunday tadbirlar bolalarda maktabga mansublik, mas’uliyat va yangi maqomni his qilishga yordam beradi.

7. Ijodiy chiqishlar. Pedagoglar, ota-onalar va o‘quvchilar ishtirokidagi sahna ko‘rinishlari, ijodiy dasturlar va madaniy tadbirlar. Ular samimiy muhit, do‘stona munosabat va hamkorlikni kuchaytiradi.

8. Taqdirlash marosimlari. Yil yakunida faol o‘quvchilar va pedagoglarni e’tirof etish tadbirlari. Bunday marosimlar ijtimoiy faollikni rag‘batlantiradi, ishonch va o‘zaro hurmatni mustahkamlaydi.

Maktabda o‘quvchilarning o‘zini o‘zi boshqarishini qo‘llab-quvvatlash

O‘quvchilarning o‘zini o‘zi boshqarishi - bu maktab hayotining ayrim yo‘nalishlarini o‘quvchilarning o‘zlari rejalashtirishi, tashkil etishi va amalga oshirishidir. Bunga o‘quvchilar kengashi, faol o‘quvchilar guruhi, sport, ijodiy yoki tashabbuskor guruhlar faoliyati kiradi.

O‘quvchilarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari haqiqiy vakolatga ega bo‘lishi kerak. O‘quvchilar faqat nomigagina emas, balki tadbirlarni rejalashtirish, tashkil etish va baholashda amalda ishtirok etishi lozim. Shundagina bu tizim maktabda sog‘lom psixologik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

ASOSIY TAMOYILLAR:

Saylov asosida shakllanish - o‘quvchilar kengashi va faol guruhlar umumiy kelishuv yoki ovoz berish orqali tanlanadi.

Mas’uliyat - har bir o‘quvchi o‘z vazifasi, bergan va’dasi va jamoa oldidagi majburiyatini his qiladi.

Teng huquqlilik - har bir o‘quvchi fikr bildirish va maktab hayotida ishtirok etish huquqiga ega.

Jamoaviy qaror qabul qilish - muhim masalalar birgalikda muhokama qilinadi va umumiy qaror asosida amalga oshiriladi.

Tanqid va taklif madaniyati - kamchiliklar hurmat bilan aytiladi, tanqid shaxsga emas, ishni yaxshilashga qaratiladi.

Erkin fikr bildirish - o‘quvchi o‘z fikrini ochiq ayta olishi, eshitilishi va tushunilishi kerak. Bu sog‘lom maktab muhitining muhim shartidir.

O‘quvchilar o‘zini o‘zi boshqarishini samarali tashkil etish shartlari	
Hisobdorlik	**Jamoaviy va shaxsiy manfaat uyg‘unligi**
Har bir topshiriq aniq natija bilan yakunlanishi kerak. O‘quvchi bajarilgan ish bo‘yicha qisqa hisobot beradi, bu esa mas’uliyatni oshiradi	Topshiriqlar o‘quvchining qiziqishi va imkoniyatiga mos bo‘lishi, shu bilan birga maktab jamoasi manfaatiga xizmat qilishi lozim

O‘quvchilar o‘zini o‘zi boshqarishi qachon samarali bo‘ladi?

Pedagog o‘quvchi bilan birga uning yoshi va rivojlanishiga mos vazifa hamda mas’uliyat hajmini belgilaydi.

Pedagog o‘quvchi o‘rniga ishni bajarib bermaydi, uni qo‘rqitmaydi va xato qilganda to‘xtatib qo‘ymaydi, balki to‘g‘ri yo‘lni topishiga yordam beradi.

Pedagog topshiriqni batafsil tushuntiradi va ish yakunida aniq, tushunarli fikr-mulohaza beradi.

Agar o‘quvchi boshqa bolalar bilan ishlasa, pedagog barcha ishtirokchilarning xavfsizligini ta’minlaydi.

1.3. O‘QITUVCHI VA O‘QUVCHILAR O‘RTASIDA ISHONCHLI PEDAGOGIK MUNOSABATLARNI RIVOJLANTIRISH

O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi ishonchli munosabat maktabda sog‘lom psixologik muhitni shakllantirishning muhim omillaridan biridir. O‘quvchi o‘zini eshitilgan, tushunilgan va hurmat qilinganini his qilsa, u maktab hayotida faolroq ishtirok etadi, o‘z fikrini erkin bildiradi va atrofdagilar bilan sog‘lom munosabat quradi.

O‘quvchining qo‘pol yoki tajovuzkor xatti-harakati turli omillar, jumladan, ichki zo‘riqish, munosabatlardagi muammo, o‘quv qiyinchiligi yoki qo‘llab-quvvatlash ehtiyoji bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Pedagog xatti-harakatni to‘xtatadi, xavfsizlikni ta’minlaydi va sabablarni aniqlash uchun mutaxassislar bilan hamkorlik qiladi.

Muhim

Ishonchli pedagogik munosabat maktabda zo‘ravonlik, bulling va nizolarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Pedagogning samimiy, sabrli va hurmatga asoslangan muloqoti o‘quvchida ishonch uyg‘otadi. Qo‘llab-quvvatlovchi fikr-mulohaza o‘quvchining o‘qishga jalb etilishi va ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga xizmat qiladi.

PEDAGOGNING BOLALAR BILAN KUNDALIK MULOQOTIDA QUYIDAGI JIHATLAR MUHIM HISOBLANADI:

- oddiy va tushunarli xulq-atvor qoidalarini belgilash;
- o‘quvchilar bilan muntazam norasmiy suhbatlar tashkil etish;
- samimiy va hurmatga asoslangan muloqot ohangidan foydalanish;
- intizomiy suhbatni to‘g‘ri tashkil etish;
- o‘quvchi muvaffaqiyatini qo‘llab-quvvatlash;
- baqirish, tahdid va keskin munosabatga yo‘l qo‘ymaslik.

Oddiy va tushunarli qoidalarni belgilash. O‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasida ishonchli munosabatni shakllantirish uchun sinfda aniq, tushunarli va adolatli qoidalar bo‘lishi zarur. Qoidalar haddan tashqari ko‘p yoki qattiq bo‘lmasligi, o‘quvchining erkinligi va tashabbusini cheklamasligi kerak.

Qoidalar, avvalo, hurmat, xavfsizlik, tartib va hamkorlikni ta’minlashga xizmat qilishi lozim.

XULQ-ATVOR QOIDALARINI BELGILASH TARTIBI:

- faqat zarur bo‘lgan minimal qoidalar joriy etiladi;
- har bir qoida nima uchun kerakligi o‘quvchilarga tushuntiriladi;
- qoidalar yoki ularni buzganlik oqibatlari o‘quvchini kamsitmasligi kerak;
- qoidalarga rioya qilish o‘qituvchining kayfiyatiga bog‘liq bo‘lmasligi lozim.

Qoidalar aniq, qisqa va tushunarli bo‘lib, yozma shaklda sinf burchagiga joylashtirilishi tavsiya etiladi.

Qoidalar jazolash vositasi emas, balki sinfda sog‘lom psixologik muhit, o‘zaro hurmat va xavfsizlikni ta’minlash vositasi bo‘lishi kerak.

O‘quvchilar bilan norasmiy suhbat va muvaffaqiyat vaziyatini yaratish

Muhim

Pedagog o‘quvchi bilan samarali muloqot qilish uchun faol tinglash ko‘nikmasiga ega bo‘lishi zarur. O‘quvchi har doim ham aniq yoki to‘g‘ri fikr bildirmasligi mumkin. Shuning uchun uni darhol baholash emas, avvalo eshitish va tushunishga harakat qilish kerak.

Norasmiy suhbatlar o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida ishonchli munosabatni shakllantiradi. Bunday suhbatlarda o‘quvchilar o‘z qiziqishlari, fikrlari, muammolari va orzulari haqida erkin gapira oladi. Pedagog esa bolaning ichki dunyosini yaxshiroq tushunadi.

NORASMIY SUHBATDA PEDAGOG:

- o‘quvchining fikriga qiziqish bildirishi va suhbat mavzusini erkin rivojlantirishiga imkon berishi;
- diqqat bilan tinglashi, e’tiborini nigoh, mimika va imo-ishoralar orqali ko‘rsatishi;
- suhbat davomida ko‘z aloqasini saqlashi, bosh irg‘ashi, qisqa javoblar bilan qo‘llab-quvvatlashi;
- o‘quvchining fikri, hissiyoti va kechinmalarini tushunishga tayyor ekanini ko‘rsatishi kerak.

O‘quvchining ijodiy ishlari va harakatlariga e’tibor bilan munosabatda bo‘lish zarur. Uning ishini darhol keskin tanqid qilish emas, avvalo ijobiy tomonlarini ko‘rsatish, keyin esa yumshoq tavsiya berish lozim. Bu o‘quvchida ishonch, qiziqish va o‘z kuchiga ishonchni kuchaytiradi.

Muhim

Agar o‘quvchi o‘z ijodiy ishini pedagogga ko‘rsatsa, bu uning ishonch bildirayotganini anglatadi. Bunday vaziyatda pedagog sabr, e’tibor va muloyimlik bilan munosabatda bo‘lishi kerak.

Muvaffaqiyat vaziyatini yaratish va samarali muloqot ohangi

PEDAGOG MUVAFFAQIYAT VAZIYATINI YARATISHDA:

Dars va darsdan tashqari mashg‘ulotlarda xavfsiz muhit yaratishi kerak. O‘quvchi noto‘g‘ri fikr bildirsa ham, masxara qilinmasligi yoki kamsitilmasligi lozim.

“Sen umuman tushunmabsan”, “Bundan hech narsa chiqmaydi” kabi keskin baholardan saqlanish zarur. O‘quvchiga *“qobiliyatsiz”, “omadsiz”* kabi yorliqlar qo‘yilmasligi kerak.

O‘quvchilarni bir-biri bilan taqqoslash mumkin emas. Bu bolaning o‘ziga ishonchini pasaytiradi va norozilik uyg‘otadi.

O‘quvchining kamchiliklarini boshqa bolalar, o‘qituvchilar yoki ota-onalar oldida muhokama qilmaslik kerak.

Har bir o‘quvchining qiziqishi, intilishi va individual yutuqlariga e’tibor qaratish lozim.

Maqtov samimiy bo‘lishi kerak. Ba’zan bolani boshqalar orqali maqtash uning o‘ziga bo‘lgan ishonchini kuchaytiradi.

Har bir kichik yutuq ham rag‘batlantirilishi zarur.

O‘QUVCHILAR BILAN SAMARALI MULOQOT OHANGI:

Pedagog o‘quvchi bilan ishonchli munosabatga zarar yetkazadigan ohangdan saqlanishi kerak.

Yuqoridan turib, buyruqbozlik ohangida gapirmaslik lozim. Bu o‘quvchida qo‘rquv va uzoqlashishni kuchaytiradi.

Haddan tashqari erkalovchi yoki mensimaydigan ohangdan foydalanmaslik kerak. Ayniqsa, katta yoshdagi o‘quvchilar bunday munosabatni yoqtirmaydi.

O‘quvchilarga taqlid qilib, *sun’iy “do‘stona”* ohangda **gapirish ham to‘g‘ri emas.** Pedagog samimiy, hurmatli va tabiiy muloqot uslubini saqlashi zarur.

Muhim

Pedagog o‘quvchilar bilan oddiy, hurmatli va samimiy ohangda gaplashgani ma’qul. Bolalar o‘zlariga kattalardek munosabat qilinishini qadrlaydi. Shu sababli pedagog do‘stona, lekin mas’uliyatli muloqot uslubini tanlashi kerak.

O‘quvchi noto‘g‘ri ish qilgan taqdirda ham pedagog o‘zini tuta olishi, baqirish, tahdid qilish yoki kamsitishdan saqlanishi zarur. Bunday munosabat intizomni vaqtincha tiklagandek ko‘rinsa-da, aslida o‘quvchida qo‘rquv, ishonchsizlik va norozilikni kuchaytiradi.

Muhim

Muntazam baqirish va qo‘rqitish o‘quvchining ruhiy holatiga salbiy ta’sir qiladi, xavotir va tushkunlikni kuchaytirishi mumkin.

O‘QUVCHI XULQINI TANQID QILISH TARTIBI:

O‘quvchining o‘zini emas, uning xatti-harakatini baholash kerak.

Tanqid haqorat, qo‘pollik yoki baqirishsiz, xotirjam ohangda aytiladi.

O‘quvchini doimiy tanqid qilish mumkin emas; bu uning o‘ziga ishonchini pasaytiradi.

INTIZOMIY SUHBATNI TO‘G‘RI TASHKIL ETISH:

Suhbat alohida, xotirjam va jiddiy ohangda o‘tkaziladi.

O‘quvchiga bosim o‘tkazmasdan gapirish imkoniyati beriladi; ko‘z aloqasi majburlanmaydi, suhbat davomida xotirjam va ishonchli muhit saqlanadi.

Suhbat boshqa bolalar oldida emas, yakka tartibda olib boriladi.

“Sen yomon bolasan” emas, “Bu harakating darsga xalaqit berdi” kabi xatti-harakatga yo‘naltirilgan fikr bildiriladi.

Suhbat yakunida o‘quvchi bilan kelishuvga erishiladi va keyingi xatti-harakatlar aniq belgilanadi.

Muhim

Intizomiy suhbatdan keyin pedagog bu holatni o‘quvchiga doimiy eslatib yurmasligi kerak. Suhbatning maqsadi jazolash emas, xulqni tuzatish va ishonchli munosabatni saqlab qolishdir.

1.4. DIREKTOR VA PEDAGOGLAR O‘RTASIDAGI HAMKORLIK

Direktor va pedagoglar o‘rtasidagi ishonchli munosabat maktabda sog‘lom psixologik muhitni shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. O‘qituvchi rahbariyat tomonidan hurmat, ishonch va qo‘llab-quvvatlashni his qilsa, u o‘quvchilar bilan ham samimiy, ochiq va mas’uliyatli munosabat o‘rnatadi.

Muhim

Pedagoglarning ishga munosabati ko‘p jihatdan rahbarning ularga bo‘lgan munosabatiga bog‘liq. Direktor o‘qituvchiga ishonch bildirsa, uning ijobiy tomonlarini ko‘rsa va qo‘llab-quvvatlasa, pedagogda kasbiy motivatsiya kuchayadi.

Direktor pedagoglar bilan rasmiy masalalardan tashqari kasbiy farovonlik, ish yuklamasi, rivojlanish ehtiyojlari va jamoaviy hamkorlik masalalarida ham muntazam muloqot qiladi. Xodimning shaxsiy hayotiga oid masalalar faqat uning ixtiyoriy murojaati doirasida muhokama qilinadi.

Muhim

Rahbar uchun eng asosiysi - ko‘p gapirish emas, balki xodimlarini eshitish, ularning taklif va muammolariga e’tibor bilan qarashdir.

Pedagogni qo‘llab-quvvatlash oddiy e’tirof, minnatdorlik, iliq so‘z yoki uning muvaffaqiyatini jamoa oldida qadrlash orqali ham amalga oshiriladi. Muammo yuzaga kelganda esa aybdor izlash emas, yechim topishga e’tibor qaratish lozim.

Direktor ochiq, adolatli va ishonchli boshqaruv uslubini namoyon etishi kerak. Xodimlar murojaat qilish tartibi, qabul vaqti va muammolarni ko‘rib chiqish mexanizmini aniq bilishi lozim.

Maktabda direktor va pedagoglar o‘rtasidagi hamkorlik holatini tahlil qilishda quyidagi savollar ko‘rib chiqiladi:

1. Pedagoglar rahbarga kasbiy masala, ish yuklamasi, metodik yordam yoki jamoaviy munosabatlar bo‘yicha qanday tartibda murojaat qiladi?

2. Direktor pedagoglarni eshitish, fikrini inobatga olish va muammolarni birgalikda hal etish madaniyatini qaysi amaliy harakatlar orqali namoyon etadi?

3. Maktabda pedagoglarning yutug‘i, tashabbusi, ijodiy yondashuvi va jamoaga qo‘shgan hissasi qanday shakllarda e’tirof etiladi?

Pedagoglarni qo‘llab-quvvatlash va ijobiy jamoa muhitini yaratish

Direktor har bir pedagogning individual yutuqlarini e’tirof etishi zarur. Oddiy minnatdorlik, iliq so‘z, telefon yoki xabar orqali bildirilgan e’tibor o‘qituvchining kasbiy motivatsiyasini oshiradi.

Pedagoglarning qiziqishi, iste’dodi va shaxsiy imkoniyatlarini aniqlash ham muhim. O‘qituvchi teatr, sport, turizm, musiqa yoki boshqa yo‘nalishdagi qobiliyatini maktab hayotida namoyon eta olsa, ishiga bo‘lgan qiziqishi kuchayadi.

> Pedagogning kasbiy faoliyati va shaxsiy qiziqishlari uyg‘unlashsa, bu uning mehnatga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi.

Direktor pedagoglarning noodatiy yondashuvlari va ijodiy uslubini qo‘llab-quvvatlashi kerak. Har bir o‘qituvchi bir xil ishlashi shart emas; ijodkorlik va tashabbus maktab jamoasining rivojiga xizmat qiladi.

Muhim

> Nazorat tadbirlari tasdiqlangan reja, aniq mezon va xolis qayta aloqa asosida tashkil etiladi. Dars kuzatuvi pedagogni jazolash vositasi emas, ta’lim sifatini yaxshilash va metodik yordam ko‘rsatish mexanizmi bo‘lishi kerak.

Maktabda ijobiy muhit yaratish uchun direktorning o‘zi faol, tashabbuskor va o‘rnak bo‘lishi lozim. U o‘qituvchilar bilan birga o‘rganishi, seminar va uchrashuvlarda ishtirok etishi, yangi g‘oyalarni qo‘llab-quvvatlashi kerak.

Pedagoglarning kasbiy farovonligini qo‘llab-quvvatlash uchun ixtiyoriy jamoaviy tadbirlar, tajriba almashish, sport, madaniy va ijodiy faoliyatlar tashkil etilishi mumkin. Bunda xodimlarning vaqti, sog‘lig‘i va shaxsiy tanlovi hurmat qilinadi.

Direktor uchun amaliy topshiriq:

1. Bir oy davomida har bir pedagog bilan qisqa individual uchrashuv o‘tkazing. Suhbatda ish yuklamasi, kasbiy ehtiyoj, metodik ko‘mak, jamoaviy munosabat va xodimning o‘zi ixtiyoriy bildirgan masalalarni muhokama qiling.
2. Uchrashuvlar natijasida aniqlangan tizimli muammolarni umumlashtiring, shaxsiy ma’lumotlarni oshkor etmasdan chora-tadbirlar rejasiga kiriting va keyingi oyda bajarilishini baholang.
3. Dars kuzatuvlarini tasdiqlangan reja va mezonlar asosida o‘tkazing; yakunda pedagogga kuchli tomonlar, rivojlantirish yo‘nalishlari va amaliy ko‘mak choralarini o‘z ichiga olgan xolis qayta aloqa bering.

1.

2.

3.

1.5. MAKTABDA PSIXOLOGIK JIHATDAN QULAY VA INKLYUZIV MAKONNI TASHKIL ETISH

Maktab binosi va ichki muhiti o‘quvchi hamda pedagoglarda psixologik qulaylik hissini uyg‘otishi kerak. Maktab muhiti bolaga xavfsizlik, tartib, hurmat va ishonchni his qildirishi lozim.

Muhim

Psixologik qulay muhit o‘quvchilar va pedagoglarning shaxsiy rivojlanishi hamda maktabdagi sog‘lom munosabatlar uchun muhim shartdir.

Maktabda turli yosh va ehtiyojdagi bolalar uchun qulay hududlar yaratilishi maqsadga muvofiq:

Tinch dam olish hududlari - yumshoq o‘rindiqlar, kitoblar, sokin musiqa, rasm chizish yoki yakka tartibda dam olish imkoniyati bo‘lgan joylar.

Faol dam olish hududlari - bolalar xavfsiz harakatlanishi, o‘ynashi, muloqot qilishi va jismoniy faolligini konstruktiv yo‘naltirishi mumkin bo‘lgan joylar.

Muhim

Maktab xonalari funksional, yorug‘, ozoda, xavfsiz va bolalarning yosh hamda alohida ehtiyojlariga mos bo‘lishi kerak. Muhit ortiqcha rasmiylikdan xoli, ammo tartibli va maqsadga muvofiq tashkil etiladi.

Maktabdagi tozalik, devorlar, sinf xonalari, yo‘laklar, hojatxonalar va umumiy joylar o‘quvchining o‘ziga va atrofdagilarga munosabatiga ta’sir qiladi. Tartibsizlik, ifloslik, buzilgan jihozlar yoki e’tiborsiz qoldirilgan joylar bolada noqulaylik va befarqlik hissini kuchaytiradi.

Muhim

Maktab makoni kamsitishsiz va inklyuziv bo‘lishi, har bir o‘quvchi hamda xodimning qadr-qimmati va ehtiyojlarini hisobga olishi kerak.

Maktabda o‘quvchilar, ota-onalar va mehmonlar kerakli xonani oson topishi uchun tushunarli yo‘nalish belgilarini joylashtirish zarur. Ayniqsa, kichik yoshdagi bolalar uchun yozuvlar bilan birga oddiy rasmlar va belgilar qo‘llanishi foydali.

Xulosa: maktabning ichki muhiti faqat tashqi ko‘rinish emas, balki sog‘lom psixologik muhitni shakllantirishning muhim omilidir.

Normativ asos

O‘zbekistonda bu masalaga jiddiy e‘tibor qaratilmoqda. Ta’limni rivojlantirish respublika ilmiy-metodik markazi tomonidan **“Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida psixolog xizmat xonalari hamda inklyuziv ta’lim joriy etilgan muassasalarda maxsus pedagog xizmat xonalarini jihozlashga qo‘yiladigan talablar”** ishlab chiqilgan va 2025-yilda tasdiqlangan. Direktor sifatida ushbu hujjatni o‘rganib, maktabingizda psixologik qulay makon yaratish uchun undagi talablarni bosqichma-bosqich amalga oshirishingiz tavsiya etiladi. Maktab yo‘laklari va rekreatsiya zonalari sog‘lom psixologik muhitni shakllantirishga xizmat qilishi kerak.

BUNING UCHUN DEVOR VA UMUMIY JOYLARDA QUYIDAGILARNI JOYLASHTIRISH MUMKIN:

- o‘quvchilarning ijodiy ishlari, rasmlari va qo‘l mehnati mahsulotlari;
- maktab hayoti, tadbirlar, sayohatlar va uchrashuvlar aks etgan fotolavhalar;
- xavfsiz va sodda tajribalar uchun kichik ko‘rgazma burchaklari;
- erkin kitob almashinuvi uchun javonlar;
- shaxmat, shashka, stol tennisi yoki boshqa sokin o‘yinlar uchun joylar;
- ijobiy fikr uyg‘otuvchi, motivatsion plakatlar va eslatmalar.

Bunday makon o‘quvchilarning maktabga ijobiy munosabatini kuchaytiradi, ularni muloqotga, hamkorlikka va mazmunli dam olishga undaydi.

O‘QUVCHILAR UCHUN PSIXOLOGIK XAVFSIZLIK QOIDALARI

1. O‘zingiz va boshqalarning qadr-qimmatini hurmat qiling; haqorat, masxara va kamsitishga yo‘l qo‘ymang.

2. Maktab mulki va umumiy makonga mas’uliyat bilan munosabatda bo‘ling.

3. Har bir insonning fikri, qobiliyati va ehtiyoji turlicha ekanini qabul qiling.

4. Muammo yuzaga kelganda uni yashirmang; ishonchli kattadan yordam so‘rang.

5. Nizoni kuch ishlatmasdan, muloqot va kelishuv orqali hal etishga intiling.

6. O‘qish, dam olish va raqamli qurilmalardan foydalanish o‘rtasida sog‘lom muvozanat saqlang.

7. Xato qilganingizda javobgarlikni qabul qiling, zararni bartaraf etish va vaziyatni tuzatishga harakat qiling.

8. Chetlatilgan yoki yordamga muhtoj tengdoshingizni yolg‘iz qoldirmang, xavfsiz usulda kattalarga xabar bering.